

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

Cilt/Volume: 5, Sayı/Issue: 1, Nisan/April 2021

Ayşe ULUSOY TUNÇEL

Doç Dr., Afyon Kocatepe
Üniversitesi/Türkiye
ayseulusoytuncel@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8930-4515>

Beki L. Bahar'ın Eserlerinde Ankara*

Ankara in Beki L. Bahar's Literary Works

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 30.01.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 15.03.2021

Yayın Tarihi/Published: 30.04.2021

Atıf/Citation

Ulusoy Tunçel, Ayşe (2021). Beki L. Bahar'ın Eserlerinde Ankara. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5 (1), s. 22-39. DOI: 10.34083/akaded.871218.

Ulusoy Tunçel, Ayşe (2021). Ankara in Beki L. Bahar's Literary Works. *Journal of Academic Language and Literature*, 5 (1), s. 22-39. DOI: 10.34083/akaded.871218.

<https://doi.org/10.34083/akaded.871218>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

* Bu yazı, 7. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi (UBAK) 'ta sunulan (13-14 Mart 2020) "Beki L. Bahar'ın Anılarında Ankara" adlı bildiri metninin genişletilmiş şeklidir.

Öz

Beki L. Bahar, şiir, hikâye, tiyatro gibi edebiyatın çeşitli alanlarında, Türkçe edebî eserler ve bu türler üzerine denemeler kaleme almış bir yazardır. Bu eserlerin yanı sıra Bahar, Ankara, Bursa, Edirne ve Eskişehir Yahudi toplumu üzerine araştırma yazıları da yazarak üretkenliğini devam ettirmiştir. Yahudi asıllı olan Beki Bahar, Ankara Yahudi toplumunun tarihçesini ve kültürel uygulamalarını aktarırken, konuyu Ankara'nın tarihiyle paralel bir şekilde ele almıştır. Hayatının büyük bir bölümünü (1937-1980) Ankara'da geçiren Beki Bahar, Ankara'da doğmamış olsa bile, kişiliğinin bu şehrin kendine özgü havasından oluştuğunu ileri sürecek kadar Ankara'yı sevmiş ve benimsemiştir. Beki Bahar, Ankara tarihi üzerine bilgi verirken belgelerden ve o dönemlerin tanığı olan insan hazinelerinden faydalanır. Bu bilgilerin en kıymetli yönü ise yazarın hem kendi anıları hem de yakın çevresindeki insanların, bir romana konu olabilecek zenginlikteki hikâyeleri ile cisimlenmiş bir şekilde karşımıza çıkmalarıdır. Beki Bahar'ın anıları, özellikle, Cumhuriyet sonrasında başkent Ankara'nın gelişim süreci hakkında önemli ayrıntılarla yüklüdür. Gerçekleri anlatmaya özen gösteren, tespitleri ve ifadesi güçlü, her iki kültüre hâkim bir yazarın kaleminin ürünü olmaları bu yazıları daha değerli kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Beki L. Bahar, Ankara, Ankara tarihi, Kültürel miras, Anadolu Yahudi toplumu.

Abstract

Beki L. Bahar is an author who published Turkish literary works and essays thereon in various fields of literature such as poetry, stories, and theatre. In addition to these works, Bahar continued to be productive by writing research papers on the Jewish community of Ankara, Bursa, Edirne and Eskişehir. Beki Bahar, a Jewish-born, discussed the history and cultural practices of the Jewish community in Ankara in parallel with the history of Ankara. Ankara was cherished and embraced by Beki Bahar, who spent most of his life (1937-1980) there, long enough to say that this unusual city influenced his personality, even though he was not born in Ankara. In order to provide information on the history of Ankara, Beki Bahar uses records and human treasures, the witnesses of those times. The most valuable aspect of this information is that we find both the author's own experiences and the people of his immediate world in an embodiment of hers rich tales that could be the focus of a novel. Beki Bahar's memories are full of valuable details regarding the advancement of Ankara, the capital of the post-Republic. The fact that they are the product of an author's pencil, whose identifications and expression are powerful, and who has a command of both cultures, and who struggles to tell the truth, make those essays more valuable.

Keywords: Beki L. Bahar, Ankara, Ankara history, Cultural heritage, Anatolian Jewish society.

Giriş

Beki L. Bahar, Türk dilinde şiir, hikâye, tiyatro türlerinde eserler vermiş; tarih araştırmaları, gezi yazıları, kitap ve oyun tanıtımları kaleme almış olan Yahudi asıllı bir yazardır. Yazarın kırk yıl süreyle çeşitli dergilerde yayımlanan yazıları, *Ne Kendi Tanır ne de Söz Edeni Vardır* (2000) adıyla derlenerek bir kitap halinde basılmıştır. Beki Bahar, anılarını *Ordan Burdan Altmış Yılın Ardından* (1995) adlı eserinde bir araya getirmişse de, yazarın tarih araştırmalarını konu edinen eserlerinin de, araya serpiştirilen anı parçalarıyla bir gerçeklik ve canlılık kazandığını görürüz. Bu eserlerde Beki Bahar, Ankara Yahudi toplumunun tarihini Ankara tarihi ile paralel bir şekilde ele almıştır. Söz konusu eserler, özellikle Cumhuriyet'ten sonra, başkent Ankara'nın gelişim süreci hakkında bilinçli bir yazarın tanıklığıyla önemli bilgiler ve tespitler içerir. Ankara Yahudi toplumunun tarihini ve kültürel uygulamalarını aktaran yazar, kırk yıl boyunca yaşadığı Ankara'nın siyasi, sosyal ve kültürel yapısını da hem anılarına hem de araştırmalarına dayanarak gözler önüne sermiştir.

Beki Luiza Bahar (Morhaim), 16 Aralık 1926 yılında İstanbul'da doğar. Annesi Edirneli, babası Bursalı olan Bahar, İstanbul'da Beyoğlu Yahudi Okulu'nda ilkokula başlar. Morhaim ailesi, babanın işi sebebiyle 1937 yılında Ankara'ya yerleşir. Beki Bahar, Ankara'da eğitimini TED Ankara Koleji'nde sürdürmüş ve buradan mezun olmuştur. 1948 yılında Eskişehir kökenli Yusuf Bahar ile evlenir. İki kız, bir erkek üç çocuk sahibi olan Bahar ailesi, 1980 yılında Ankara'dan ayrılarak İstanbul'da yaşamaya başlar.

Morhaim ailesi, İstanbul'un Galata semtinden, 1937 yılında Ankara'ya, Atatürk Bulvarı'ndaki Ercan Apartmanı'na taşınırlar. Yenışehir'de oturan beş altı Yahudi ailesinden biri de Morhaim ailesidir. Ne apartmanda ne de yakın çevrede Bahar ailesinden başka tek bir Yahudi ailesi yoktur. Beki Bahar, bu çevre değişikliğinin üzerindeki etkisini şöyle ifade ediyor:

İstanbul'un Galata semtinden Yahudi Mahallesi sayılan Galata Kulesi'nin yükseldiği Büyük Hendek Sokağı'ndan Ankara'nın en gözde yeri Atatürk Bulvarı üstünde yeni inşa edilmiş kaloriferli, musluklarından sıcak su akan bir apartmanda oturmak, üst düzey bürokrat ve politikacı aile çocuklarının okuduğu bir okula devam etmek o çevreye girmek çok büyük bir değişiklikti ben yaşta bir çocuk için (Bahar, 1995, 54-55).

Beki Bahar'ın babası Jak Morhaim, evlendiğinde İstanbul'da Taksim'de Grand Garaje diye bilinen bir lastik, otomobil levazımatı ithalatçı şirketinde kâtiplik ve muhasebecilik yapmaktadır. Babası, bir kaç yıl sonra yine Taksim'in en gözde yerinde Vifak Palas Apartmanı'nın altında bir dükkânda bir Rum ortakla Hudson Otomobilleri acentesini açarak ticarete başlamıştır. Dükkânın tabelasında "Jak Morhaim ve Kıryako Engolopulos" yazılıdır. Ortağı, sebebiyet verdiği bir trafik kazası sonucu tutuklanınca Jak Morhaim'in işleri aksar. Tam bu sırada Ankara'da yaşayan

Ercan ailesinden iki kardeş, işe ortak olmak ve Ankara'da bir şube açmak isterler. Kızılay'da, altında deposu olan lüks bir mağaza kiralanır. Jak Morhaim, Türkçesi düzgün olduğundan Ercan kardeşlerin küçüğüyle Ankara'daki şubenin başına geçer. Kardeşlerin büyüğü ise İstanbul'daki Rum ortakla birlikte çalışacaktır. Ankara'daki dükkânın tabelası ve camına ise, bir Yahudi ismi koymaktan çekinilmiş, "Ali Ercan ve Şeriki" yazılmıştır. II. Dünya Savaşı ile birlikte, işler kötüye gidince babasının işleri de bozulmuş, boş kalan deponun bir kısmı, önce züccaciye mağazası olarak hizmet vermiş sonra da burası, Vali Tandoğan'ın isteği doğrultusunda *Süreyya Pavyonu* adı ile bilinen nezih bir gece kulübüne dönüştürülmüştür (Bahar, 2010:76-77).

Beki Bahar, Ankara'ya geldiğinde on, kardeşi ise dört yaşındadır. Ankara'daki ilk gecesini Yahudi Mahallesi'nde bir akrabalarının evinde geçiren Bahar'ı, ertesi gün taşındıkları Ercan Apartmanı, önce manzarasıyla etkisi altına alır: "... ortasındaki küçük çamlarıyla tertemiz, pırl pırl, gelişli gidişli asfalt bulvar, bulvara açılan Tuna Caddesi'nde akasyaların gölgelediği iki katlı bahçeli evler, Elmadağ'ın görkemi, Hacettepe'nin o zamanlar insan eli değmemiş güneş kavruğu sarı ön sırtları, Zafer Meydanı'ndaki Atatürk heykeli beni büyülemişti" (Bahar, 2003, 9-10). Yine de İstanbul'dan ayrılan Beki Bahar'ın, Ankara'daki ilk yıllarında denize ve gemilere duyduğu özlem çok kuvvetlidir:

Kuledibi'nde oturduğumuz apartmanın çatısı bir taraçaydı. Apartman sahipleri çamaşırlarını orda kuruturlardı. Annem veya çamaşırcı kadının peşine takılır çıkardım taraçaya denizi, gemileri görmeye... Galata kulesinin karşısında en son katta oturan babamın bir amcası böyle bir taraçayı kendilerine mal etmişler havalara uygun olduğu sürece orda yer orda otururlardı. O taraçadan hem Kızkulesi hem Sarayburnu hem de Haliç görülürdü. Denizden çok gemiler mi ilgilendirirdi... Onlar mı çekerdi taraçalara... Ankara'ya yerleştiğimizde denizden ayrı düşmenin acısını duyumsadım, adaları da düşledim... Balkondan görülen çıplak Hacettepe tepesi alacakaranlıkta bir adaya dönüşürdü. Radyoda dinlediğim bazı klasik müzik parçaları beni bir acayip etkiler özlemimi depreştirir gözüm yaşlanırdı. Çocukluğumda yüksekçe yerlere çıkar, uzaklaşan gemileri içimde bir buruklukla izlerdim... Bu gemiler, bilmediğim tanımadığım kıyılara doğru açılırlardı. Ben ise oralarını hiçbir zaman göremeyecek, ölene dek bu kentte yaşayıp gidecektim. Gene de Ankara'ya yerleştiğimizde, bensiz de olsa uzaklaşan o gemilerin özlemimi duyudum. Gecenin ilerlemiş saatlerinde pencereden. Elmadağ tamamen karanlığa gömülünce, onların İstanbul'un o eşsiz boğazından süzülüşlerini görür gibi olurum (Bahar, 1995,194-195).

Hatta Beki Bahar, *Alabora*¹ adlı kısa oyununu, bu tutkunun bir sonucu olarak kaleme almıştır. Dolayısıyla oyun, Bahar'ın yaşamöyküsünden izler taşımaktadır. "Oyunun kahramanları karada yaşarken deniz ortasında kaptan köşkündeymiş gibi hareket etmekte huzur bulan, doyuma varan bir kaptan ve kaptanın hayal dünyası oyununa katılmakla mutluluğu yakalayan, insanlarla barışan sakat bir genç" tir (Bahar, 1995,195). *Alabora* oyununun geçtiği yer bir evin kaptan köşkü süsü verilen tavan arasıdır. Senyör Delmar, karısı Elena'yı mutlu edebilmek için kısa süreliğine geldiği denizden uzak bir kasabada yıllarını geçirmiştir. Bir çocuk sahibi de olamayan Senyör Delmar, bu tavan arasında oynadığı 'kaptancılık' oyunuyla yalnızlığını gidermeye, denize olan tutkusunu tatmin etmeye çalışır. Baba sevgisinden yoksun büyüyen bakkal çırağı total Pablo da bu oyuna katılır. Birlikte dümen tutarlar, dübünle lombozdan denize bakarlar (Ulusoy Tunçel, 2007, 98).

Ankara Yahudi Mahallesi'nin Kendine Özgü Yapıları ve Kültürü

Sinagogu, çocuklara özgü Talmud Tora dershanesi ve Şengül Hamamı ile Yahudi Mahallesi tipik bir Osmanlı mahallesi özelliği taşımaktadır. Kırklı yıllarda mahallenin kuzeyi Samanpazarı meydanına açılır. Mahalle, güneybatıda Eskiçioğlu Camii'nde, doğusunda ise Şengül Hamamı'nda noktalanmaktadır. Bir zamanlar Hoca Hindi, Hacendi Öksüz olarak adlandırılan, sonraları Yeğenbey diye bilinen mahallenin son yıllarda resmi adı 'İstiklal Mahallesi' olarak geçmektedir. Bu bölgede günümüzde Yahudi kalmamasına rağmen, bu bölge halk tarafından hâlâ 'Yahudi Mahallesi' olarak adlandırılmaktadır. 1993 yılında belediye, korunması gereken sit alanlarından biri olarak, mahalleyi, Sokakları Düzeltme Projesi'ne dâhil etmiş; bu kapsamda sinagogun dış avlu duvarının yükseltilmesi ve okulun yanına bir polis kulübesi yerleştirilmesi gibi bazı değişiklikler yapılmıştır (Bahar, 2003, 84-85).

Sinagog ve Şengül Hamamı bu bölgenin en eski yapılarıdır. Beki Bahar'ın hem kendi evlendiği hem de kızını evlendirdiği bu Ankara Sinagogu'nun ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Sinagog, 1907 yılında İtalyan ustalar tarafından restore edilmiş, 1994'te çökmekte olan tavanı gözden geçirilerek onarılmıştır. Samanpazarı bölgesinde Birlik Sokak'ta yer alan Ankara Sinagogu, kesme taş bloklardan örülmüştür. Binaya giriş çıkışı sağlayan, yüksek, tek demir kapının iki tarafındaki duvarı da aynı taştan yapılmıştır. Bahar, binanın avlusunu sokaktan ayıran dış duvarın, güvenliği artırmak amacıyla zamanla uğradığı değişim hakkında bilgi vermekte ve sinagogun içini ayrıntılı olarak tasvir etmektedir:

Tek cepheli avluyu sokaktan ayıran bu dış duvar, eşit aralıklarla sıralanmış dört köşe taş sütunlar (babalar) arasında uzanan, oldukça uzun, yeşil çubuklu

¹ Beki L. Bahar (2005). *Toplu Oyunları 1*, İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları. İki bölümlük kısa bir oyun olan *Alabora*, ilk kez 25 Mart 1970 tarihinde, Devlet Tiyatroları Ankara-Yeni Sahne'de sahnelenmiştir.

parmaklıklardan oluşurdu ve binaya güzellik katardı. Ama sonradan korumada yetersiz kalınmıştır. Yetmişlerde dışarıdan demir parmaklıklar arasından atılan taşlardan korunmak üzere, bu parmaklıkların en tepedeki mızrak benzeri uçları en dışarıda bırakılarak, parmaklıkların arasına duvar örülmüştür. Böylece güzelim yeşil demir çubuklar duvara gömülmüştür. Daha sonra o da yeterli görülmemiş, bu duvarın üzerine dikilen demir çubukların arasına beş sıra dikenli tel çekilmiştir. Sonuçta dış cephenin o görkemli estetiği yok edilmiş, günümüzde görünüm yamalı yüksek bir hapishane duvarını andırır hale gelmiştir... (Bahar, 2003, 127-128).

Günümüzde hâlâ kullanılmakta olan Şengül Hamamı'nın bugünkü adıyla tam beş yüz yıllık bir geçmişi vardır. Hamamı, 15. yüzyılda, Anadolu Beylerbeyi İshak Paşa yaptırmıştır. Şengül Hamamı, özellikle kadınlar açısından bir Yahudi hamamıdır. Çünkü Tevila odası da düşünülerek zamanında yapıya eklenmiştir. Yahudi hanımların yıkanmasında dinin getirdiği bazı kurallara uygun olarak yapılan havuzlu bir oda olan bu Tevila bölümü çok önemsenmektedir. Bu bölümün gereği gibi inşa edilmesine din adamları özellikle dikkat etmişlerdir. Tevila uygulamasına Ankaralılar o kadar çok önem vermişlerdir ki, ne gelinin kendi başına yapmasına müsaade etmişler ne de kurallarını ve duasını bilen çıksa bile ona güvenmişlerdir (Bahar, 2003,160-161). Beki Bahar, evlere havagazı şofbenleri koyduruncaya kadar, gençlik yıllarındaki hamam sefaları gibi, iki üç komşu bir araya gelip taksiler tutarak Yahudi Mahallesinin girişindeki 'Şengül' Hamamı'na gitmeye devam ettiklerini söyler (Bahar, 1995, 60).

Yahudi Mahallesi'ndeki evler, bitişik nizamda sıralanmıştır. Bu evlerin dış cepheleri değişik renklerde; pencereleri ise asimetrik. Damlar oluklu kiremitten yapılmıştır. Çoğu bahçe içindedir veya arka cephelerinde bahçeleri vardır. Millet Meclisi'nin açtığı yıllarda, mahallenin en lüks evlerinden biri, o dönem için ender görülen küçük bir hamamı ve havuzlu bir bahçesi olan Araf'ların evidir. Bu mahallenin en konforlu evlerinden Araf'ların ve Albukrek'lerin evi, sinagogu da restore eden İtalyan bir mimar tarafından 1909 yılında yapılmışlardır. Bu zengin evleri, Ankara'ya özgü mimari stili yansıtmazlar. 1940'larda bu seçkin ailelerin mahalleyi terk etmeleriyle evleri de özelliklerini kaybetmiş, ellilerden sonra oda oda kiralanmaya başlayan bir pansiyona dönüşmüştür. Mahalledeki tipik Ankara evlerinin girişinde taş döşeli, genellikle üstü kapalı bir avlu vardır. Tuvalet bu giriş avlusunda yer alır. Bu giriş avlusunda aynı zamanda büyükçe bir mutfak ve kiracılarla ortak kullanılan bir veya iki tane ambar bulunur. Merdiven altı ise kömürlük olarak kullanılır. Bu avlularda, o zamanın ulaşım aracı olan eşekleri barındıran bir de ahır bulunmaktadır. 1940'larda evlerin avlularından ahırlar tamamen kalkmıştır (Bahar, 2003, 97-100; Ulusoy Tunçel, 2020,1410-1411).

Ankara Yahudi Mahallesinin evleri zamanın en iyi evleri durumundadırlar. Bu sebeple Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ankara'ya gelen milletvekilleri ve delegeler, Ulus Meydanı'ndaki Taşhan Otel'i'nin yetersiz kaldığı durumlarda bu mahalleden oda

kiralayarak pansiyoner olarak kalırlar. Dönemin tanınmış isimlerinden Ali Çetinkaya, Tunalı Hilmi ve İ.Sabri Çağlayangil de bu yolu tercih etmişlerdir. Hatta Beki Bahar'ın, Yasef Ruso'nun torunundan duyduğuna göre, Atatürk, Ankara'ya geldiğinde, o zamanın en güzel evi olan Yasef Ruso'nun evinde bir gece kalmıştır. Atatürk'ün kardeşi Makbule Hanım, Atatürk'ü görmeye geldiğinde Kemal Sevilya'nın iki katlı küçük evinin üst katında misafir edilmiştir (Bahar, 2003, 86).

Beki Bahar, kırklı yıllarda bu mahallenin oldukça renkli bir yapıya sahip olduğunu söylüyor. Ankara Yahudileri, sokak çeşmelerinden su taşıyan, kömür, odun kıran, ateş yakan, ev işlerine yardım eden, nasırlı elleri kınalı, alınları dövmeleli Kürt kadınlara 'baci' kelimesinden Yahudileştirdikleri, yaşça küçüklük kadar sevgiyi de ifade eden 'bacika ' yani 'kız kardeş' sözcüğü ile seslenirler. Kış zamanı sayıları artan bu gurbetçi yardımcı kadınlara mahalle halkı acır, yaptırarak iş olmasa da onlara yemek verir. Ankara Yahudileri, diğerlerinden farklı olarak, birbirlerine, bula (yenge), sosbina (dünür), ermana (kardeş) vb. değişik sözcüklerle seslenirler Beki Bahar, Ankara'ya taşındıkları gece, Yahudi Mahallesi'ndeki akrabalarının yanında kalır. Bu mahalledeki yardımlaşma, yazarın ilk defa geldiği Ankara'ya benimsemesinde etkili olmuştur (Bahar, 2003, 86-87; Ulusoy Tunçel, 2020, 1411).

Karma Bir Yapıya Sahip Olan Yenişehir

Kırklı ellili yıllar Ankara Yahudilerinin mahalle dışına taşmaya başladığı yıllardır. Mahalleye de yakınlığı bakımından, yerleşim yeri olarak Yenişehir ve Sıhhiye semtleri tercih edilmiştir. II. Dünya Savaşı yıllarında özellikle Hamamönü'nde oturan varlıklı yerli Ankaralılar da bir bir Yenişehir'e, evvelce inşa ettirdikleri dairelere taşınmışlardır. Koç ailesi ve Samanpazarı Meydanı'nda oturan Beki Bahar'ın babasının ortağı Hacibey'in ailesi de Yenişehir'e taşınan aileler arasında yer alır (Bahar, 1995, 59). Ellilere kadar Ankara'da Yenişehir'in büyük bir bölümü bahçe içinde iki katlı evlerden oluşmaktadır. Bakanlar ve yüksek bürokratlar o dönemde hep böyle evlerde oturmaktadırlar. Ellili yıllarda Sağlık Bakanlığı'nın karşı tarafında apartmanlar inşa edildiğini, Strazburg Caddesi ile Necatibey Caddesi'ni birbirine bağlayan sokak olan Sezenler Caddesi'nin de bu yıllarda bir Yahudi mahallesine dönüştüğünü öğreniyoruz. Müslüman ve Yahudi aileler bu iç içe yaşam biçiminde iyi komşuluk ilişkileri kurarak kaynaşırlar; çocuklar bir arada oynar, gençler arkadaşlıklar kurarlar (Bahar, 2003, 118). Aslında bu kaynaşma otuzlu yıllarda da vardır. Beki Bahar'ın, yerli bir Ankaralı olan Albert Çakır'dan duyduğuna göre, 1935'lerde mahallenin bir futbol takımı vardır. Türk Yahudi takımları arasında maçlar yapılmakta; bu maçlar da Gençlik Parkı'nda bulunan Ayyıldız Sahası'nda düzenlenmektedir (Bahar, 2003, 92). Altmışlarda ailelerin çoğu, Kavaklıdere'ye doğru kaymıştır. Bazı Yahudi aileler de Yenişehir'den Cebeci'ye taşınırlar. Böylece Yahudi Mahallesi'nde oturan pek az kişi kalır. Seksenli yıllarda ise varlıklı aileler iş imkânları açısından daha iyi olduğu için İstanbul'da iş kurarak, buraya yerleşmeye başlarlar. İki bin yılında Ankara'da on on beş aile vardır. Yahudi

mahallesini terk ediş, 1948'de İsrail Devleti'nin kurulması ile başlayan göçlerden sonra hızlanmış ve Ankara Yahudi toplumu tarihe karışmıştır (Bahar, 2003,118-119).

Bahar, Hacıbey adıyla andığı Hacı Ercan'ın evini Ankara'nın yerlilerinden varlıklı bir Müslüman evine örnek teşkil etmesi için ayrıntılarıyla anlatmaktadır:

Kırklara doğru, Müslüman evlerinden çok yakından tanıdığım Hacı Ercan'ın, Samanpazarı'ndan Hamamönü'ye inen yolu başında merdivenle inilen evi de avlu içindeydi. Hemen giriş kapısının karşısında avluya bakan büyük bir oda alçak minderlerle döşenmiş bir köy odası görünümündeydi, selamlık vazifesini görürdü. Duvarları mavi boyalı bu avluda kapıların biri oldukça büyük bir mutfağa açılırdı. Haymana'ya bağlı Karagedik köyü yakınındaki büyük çiftlikten kuşkusuz gelen giden çok olurdu. Ahır oldukça büyük olmalıydı, at arabasının içeriye girdiğini görmüştüm. Yukarı katta bir tarafta modern bol eşyayla döşenmiş bir yemek odası ve salon, iki duvar boyunca minderlerin dayandığı, oldukça büyük yüküklerin ve gusülhanenin bulunduğu bölüme açılırdı. Evin hanımı Fatmahanım yer minderinde oturur, misafirlerini de burada kabul ederdi. Bayram günü yemekle ağırlanan misafirlerin bir bölümü bu bölmede yer masasında yerken bizim gibi misafir kadınlar modern bölümde masada yerdik. Akrabadan birileri bizlerle otururdu. Büyük kalaylı tepsiler üstünde kapalı sahanlarda ilkin çorba, yufka ekmeği gelir, arkadan börek koca koca parçalar halinde Ankara tavası kuzu eti, pilav ve süzme yoğurttan yapılmış bol köpüklü nefis ayran ve baklavayla noktalanırdı (...) Varlıklı yerli Ankaralılar hep o civarda otururdu. Koçlar, bir okul arkadaşımızın liseyi bitirmeden gelin gittiği Melek ailesi gibi... (Bahar, 2003,101).

Kendine has mimarisi ve yaşam tarzıyla, özellikle kırklı yıllara kadar Ankara Yahudi Mahallesi çevresinde oluşan ve mahallî yaşamın kanatları altında korunan bu kültürel miras, bu tarihten sonra Ankara'nın çeşitli semtlerine taşınan Yahudiler tarafından da kısmen devam ettirilmiştir. Beki Bahar, kırk yılı aşkın bir süre ile yaşadığı (1937-1980) Ankara'daki Türk Yahudi toplumunun çeşitli kültürel uygulamalarını, eserlerinde mukayeseli bir bakış açısıyla incelemiş ve aktarmıştır.²

Millî Bayramlarda Ankara

Beki Bahar, kırklı ve ellili yıllarda Ankara'da millî bayramları kutlama törenlerine de tanık olmuş, ailesi ile bu coşkuyu derinden hissetmiştir. Ankara'da en güzel ve canlı günler millî bayram günleridir. Atatürk Bulvarı'nın asfaltları bile daha daha pırl pırl, gökyüzü bulutsuz, masmavidir. Ankara'nın en güzel mevsimi sonbahara rastladığından latif hava ve en güzel renklerine bürünen doğa da, bu törenlere mutluluk katmaktadır. Atatürk'ün hastalıkla mücadele ettiği 1938 yılında, halk bir yandan kutlamalar yapmakta, bir yandan da Atatürk'ün sağlık durumunu yakından

² Ayşe Ulusoy Tunçel, "Beki L. Bahar'ın Anılarında Ankara Yahudi Toplumunun 'Somut Olmayan Kültürel Mirası'", *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 2020, Cilt:13, Sayı:32, 1406-1425.

takip ederek dualarla Ata'sı için şifa dilemektedir. Milli bayram günlerinde okulların ve sınıfların süslenmesi de bir gelenek haline gelmiştir. Bu uygulama 1938 yılı Cumhuriyet Bayramı'nda daha özel duygularla yapılır:

1938 yılında sınıfımızın bayram süslemesi öylesine değişik ve anlamlıydı ki hâlâ unutamam. İki kişilik sıralarımızın önündeki tahtaya her biri bir öğrenciyi temsil eden kartondan birer kalp yapıştırılmıştı. Biri beyaz, diğeri kırmızı olan bu kalplerin üzerinden çıkan beyaz ve kırmızı kurdeleler, karşı duvardaki Atatürk'ün resmine kadar uzatılmış ve resmin altında düğümlemişlerdi. O sene kalbimiz hasta Ata için çarpıyor, sabah okul yolunda ve ders öncesinde gazetelerde okuduklarımızı ve radyoda verilen en son sağlık haberlerini yorumluyor, umutlu olmaya çalışıyorduk (Bahar, 2003, 79).

Cumhuriyet Bayramı'nda başkent Ankara'daki resmigeçitler ve bayramın ilk gecesi düzenlenen fener alayı da özellikle çocuklar ve gençler üzerinde kalıcı tesirler yapmaktadır. Beki Bahar, bu günlerde resmigeçitleri izlemenin heyecanını, törenlerde görev almanın çocuk dünyasında yarattığı gururu da okuyucularla paylaşır:

Balkonda resmigeçide katılacak olanların geçmesini beklerdik. Harp Okulu'nun marşı olan 'Yıldırımlar yaratan bir ırkın ahfadınız'ın gür, azimli sesi duyulmaya başladığında heyecanlanır, yaklaştıklarında adımlarının asfalttaki güçlü vuruşlarından, alkış tutardık. Çankaya'dan üstü açık bir otomobille resmigeçide katılmaya giden büyüklerimizi daha bir yakından görmek isteği içinde balkonda kalamaz, aşağıya iner, kaldırıma dizilir, zaman zaman da yola bulvarın orta yerine ilerler, ufukta gemi kollar gibi, görünmelerini sabırsızlıkla beklerdik. Trafik sözcüğü bilinmez, tek tük arabaların geçtiği bulvarın orta yerinde durmak kazaya yol açmazdı. Askerlere özgü küçük landolar sayıca azdı, otobüsler de öyle. Özel arabalar ise yok denecek kadar azdı (...) Beşinci sınıf öğrencisiyken, çalışanlar arasından seçilenlerden bir ikisi Köşk'e götürülürken, benim de Anafartalar Caddesi'nde bulunan Çocuk Esirgeme Kurumu bahçesindeki törene, eğlenceye seçilenler arasında olmam, benim kadar ailemi de sevindirmişti. En güzel giysilerimizi giymiş, uzun veya kısa saç ayrımı gözetmeden başımıza taktığımız kocaman fiyonklarla biz kızlar bahçeyi çiçeklendirmiştik (Bahar, 2003, 79-80).

Beki Bahar, gece düzenlenen fener alayını anlatırken hem bu törenlerin coşkusunu hem de sokakları ve caddeleri ile Ankara'nın o yıllardaki yapısını yansıtmaktadır:

Bayramların ilk geceleri fener alayını izlemeye Kızılay'a doğru yürürdük. Bu kadar insanı bir arada görmek beni şaşırtırdı. Tüm Ankara halkı Kızılay meydanına geldi diye düşünürdüm. Halkın büyük bir bölümü, özellikle gençler, fener alayının peşine takıldıktan sonra kalanlar değişik yönlere dağılırlar ve meydan tamamen ıssızlaşırdı. Işıklarla donatılmış Bakanlıklar'a doğru yürüdükten sonra, yer bulursak Güven Park'ın mermer koltuklarında havuza karşı biraz soluklanır,

sonra Kızılay bahçesinde kurulu küçük kioska, Kızılay tekelindeki 'Şebinkarahisar Maden Suyu' içer ve yorgun ama mutlu eve dönerdik (Bahar, 2003, 81).

Milli bayramların coşkusu, Yahudi Mahallesi'nden Yenişehir'e göçün başladığı yıllarda bile yaşanmaktadır. Sokaklarda en ufak bir çöp parçası görülmez. Pencerele bayraklarla, kırmızı beyaz krepon kâğıdından yapılmış saçaklar ve ışıklandırmalarla süslenir. Çocuklara küçük tahta çubuklara tutturulmuş bayraklar alınır. Hipodroma resmigeçide gidilmese de, yollara dizilip resmigeçit izlenir. Radyodan naklen yayın dinlenir (Bahar, 2003,139).

Yeme İçme, Eğlence ve Dinlenme Yerleri

Ankara'nın nitelikli gazinolarından olan ve altmışlı yıllara doğru kapanan Sıhhiye'deki *Bomonti Bira Parkı* o yılların gözde eğlence mekânlarından. Bahar, burada, savaş yıllarında evden getirilen yiyeceklerle gazino mönüsünden de bir iki ilave yaparak yemeklerini yediklerini, masaların yanına konan tahta fiçılardan kalın kulplu Arjantin denilen bardaklarla bira içtiklerini ve dans ettiklerini söylüyor. Savaşın ilk yıllarında Yahudi mahallesinde yaşayan ve bir itriyatçıda çalışan Dario Moreno, kısa bir süre Bomonti Gazinosu'nda gitar çalıp şarkı söylemiş, sonradan ünlenmiştir. Beki Bahar, o yıllarda Ankara'da asayişin kusursuz olduğunu, bu sebeple karanlık yoldan eve dönerken hiç sıkıntı çekmediklerini belirtir: "Bomonti Gazinosu, Sıhhiye dediğimiz semtte, havagazı fabrikasının yanında bir yerdedi. Kırklarda Ataç Sokak'ta bulunan bir kaç binanın dışında, o yerler bomboş arsalar. Atatürk Bulvarı'na gelene dek sokak ışıkları yoktu, tökezlememeye dikkat ederek ahbablarla birlikte keyifle dönerdik evimize" (Bahar, 2003,104).

Günümüzde Soysal Apartmanı'nın bodrum katında Yapı Kredi Yayınlarının satıldığı yerde bulunan ve 1943-1964 yılları arasında faaliyet gösteren *Süreyya Pavyonu* ise, 11 Nisan 1948 yılında evlenen Beki L. Bahar ve Yusuf Bahar çiftinin çay-kokteyl partilerini verdikleri mekân olarak özel bir yere sahiptir. Pavyonun işletmecisi eskiden Karpiç Lokantası'nın şef garsonu olan Süreyya (Sergey) Bey'dir. Ankara'nın en kibar gece lokallerinden biri olarak nitelendirdiği Süreyya Pavyonu'nun servis ve masa düzeni Karpiç'ten üstündür. Özellikle pavyonun işkembe çorbası lezzetiyle öne çıkar:

Elçilikler ziyafetlerini burada verir, yılbaşı kutlamalarını burada yaparlardı. Servis ve masa düzeni Karpiç'ten üstündü. 1948 yılbaşı balosunu özellikle hanımların kıyafetleri açısından unutamam. Ankara sosyetesini pavyona geç vakit gelip pek beğenilen işkembe çorbasını içmeyi âdet edinmişti. Sakarya Caddesi'nde, İşkembe Çorba Aşevi'nden alınan pişmiş işkembeyi öyle bir lezzetli terbiye ederdi ki, tadına doyum olmazdı. Babamın iş komşusu ve ahbabı olan Süreyya'nın işkembe çorbasını babam eve getirdiğinde, kaynağını bilmemize rağmen afiyetle içerdik (Bahar, 2003,106).

Bahar ailesinin oturduğu apartmanın bir adım yakınında yer alan *Özen Pastanesi* ve onun karşısındaki *Kutlu Pastanesi* de yazarın anılarında yer alan mekânlardır. Bu pahalı mekânlarda kahvaltı yapmak veya 'gute' adını verdikleri çay saatini geçirmek o dönemde oldukça lüktür.

Atatürk Orman Çiftliği de kırklı yıllarda trenle gidilen bir mesire yeridir. *Orman Çiftliği* restoranı küçük fakat zengin bir evin yemek odasını andırmaktadır. Altmışlara doğru ise büyük kapalı salonunda ve geniş bahçesinde zor yer bulunmaktadır. Yahudi ailelerin pek çoğu pazar öğlenleri bu lokantada yemek yerler (Bahar, 2003,108). Beki Bahar'ın adını andığı bir başka lokanta da 1933 yılında Atatürk Bulvarı'ndaki Bankalar Caddesi'nde faaliyet göstermeye başlayan *Karpiç Lokantası*'dır. Aslen Gürcü olan ve 'Baba' lakabıyla anılan Karpiç'in Atatürk'ün isteğiyle açtığı bu mekân, Ankara'nın en sevilen, en lüks lokantasıdır. Birçok politik olaya tanıklık eden, sanatçı ve edebiyatçıların da çok sevdiği bu lokanta, Baba Karpiç'in 1953 yılındaki ölümünden sonra özelliğini kaybetmiş ve bir süre sonra kapanmıştır (Özalp, 2016,396-398). Türk ve Rus yemeklerinin sunulduğu lokanta, Baba Karpiç'in misafirperverliği ve güler yüzü ile hafızalarda yer etmiştir.

Karpiç Lokantası, Atatürk döneminde önemli kişiler arasında geçen konuşmalara ve olaylara şahit olduğu için adeta bir tarih sayfası gibidir. İşletmecisi bir Rus muhaciri olan Gürcü Karpiç, Atatürk'ün isteği üzerine İstanbul'dan zorla gelmişti. Lokanta antresinde bir barda erkekler aperatif alırken, buzdolabında açık kutularda siyah havyarı görebilirdiniz. Çocukluğumda tadı damağımda kalan stronogof, kievski, karski gibi yemekleri, birçokları gibi, ilk olarak orada yedim. Baba Karpiç masaları dolaşır, müşterilerinin hatırlarını sorar, masadaki çocuklara eliyle meyve ikram ederdi. Sevilen, karizmatik bir kişiydi (...) Önden kızarmış ekmekle, oraya özgü nefis bir tereyağı gelirdi (Bahar, 2003,105).

Karpiç'te yetişmiş Bekir Usta, ilkin Yenişehir'deki ilk otellerden biri olan Yüksel Palas'ın lokantasını işlettikten sonra, ellilerde Yenişehir'in gözde lokantalarından olan *Bekir Restoran*'ı, daha sonra da *Washington Restoran*'ı açar (Bahar, 2003,106). Eski Taşhan'ın yerinde yapılan Sümerbank'ın yanı başındaki *Yıldız Lokantası* nefis bol kepeçe yemekleriyle; Karısı Yahudi olan bir çiftin Ulus'ta işlettiği *Yeşil Fıçı* da şinitzel vb. türdeki yemekleriyle Karpiç'e kıyasla bütçeye daha uygun yerlerdir (Bahar, 2003,105). Tren istasyonunun bir tarafında ayrı bir bina olarak yapılan *Gar Gazinosu*, lezzetli yemek yenilebilecek ve dans edilebilecek Ankara'nın lüks gazinolarından biridir (Bahar, 2003,106). *Ankara Palas*'ın alt katındaki küçük pavyon da, müzik eşliğinde yemek yenilen, dans edip varyete seyredilebilen nezih bir lokaldır (Bahar, 2003, 88).

Ankara'nın varlıklı aileleri, yılda iki kez ilkbaharda ve sonbaharda olmak üzere sayfiye yeri olan Keçiören, Kavaklıdere, Dikmen gibi semtlerdeki bağ evlerine giderler. Ankara başkent olmadan önce başlayan bu gelenek Cumhuriyet'in ilanından sonra da

hatta ellili yıllarda bile devam eder. Kadınlar ve çocuklar at arabaları ile taşınmakta; erkekler at, eşek sırtında gidip gelmektedir. Seksenlerde ise bu semtler artık büyük kentin bir parçası olmuşlardır. Ankara başkent olduktan sonra otobüslerin ve banliyö trenlerinin muntazaman işlemeye başlamasıyla bu sayfiye yerleri canlanmış, pazar ve tatil günlerinde gidilen piknik yerlerine dönüşmüştür. Hafta arasında ise mahallede hanımlar gruplaşarak pikniğe giderler. Grup halinde otobüse, trene atlayıp pikniğe giden, çay bahçelerinde oturan bu hanımlara yan gözle bakılmaz. Çubuk Barajı da bakımlı, güzel bahçeleriyle iç açıcı bir mesire yeridir. Burada, büyük havuzun kenarında, salkım söğütlerin gölgesinde oturmak büyük bir zevktir. Ellilerde baraj arkasında yerde veya tahta masalarda oturarak ızgara et pişirilebilen, salıncak kurulabilen halk tipi bir piknik alanı da oluşturulmuştur (Bahar, 2003,102-103).

Gençlik Parkı ise içinde sandalla tur atılabilen büyük havuzu, çay bahçeleri, lunaparkı, lüks gazinosu, evlendirme dairesi ve açık hava tiyatrosu ile büyük bir eğlence ve gezi yeridir. Bu kompleks o yıllarda her kesim ve keseye uygun olduğu ve kentin orta yerinde yer aldığı için büyük rağbet görmektedir. Beki Bahar'ın babası ile aynı kuşaktan olan Yahudi erkeklerin de bu bahçenin ilk düzenleme aşamasında emeği geçmiştir (Bahar, 2003,109).

Oteller

Beki Bahar'ın anılarında yer verdiği oteller, Ulus Meydanı'nda bulunan *Taşhan Oteli*, yine Ulus'taki *Belvü Palas Oteli* ve 1928 yılında yaptırılan *Ankara Palas*'tir. Millet Meclisi açıldıktan sonra milletvekillerinden başka yabancı üst düzey yöneticileri, gazeteciler Ankara'ya gelip gitmeye başlarlar. Taşhan'ın kapısına Hotel D'Angora levhası asılmış olsa bile otel olarak yetersiz kalmıştır. *Belvü Palas Oteli* de aynı durumdadır. Atatürk'ün isteği üzerine Büyük Millet Meclisi'nin karşısına *Ankara Palas* adı verilen otel yaptırılır (1928). Otelin giriş katındaki salonlar oldukça görkemlidir. Atatürk döneminde siyasi toplantılar yanında, balolar, ileri gelen ailelerin düğünleri bu salonlarda yapılmaktadır. Bu otel, yeni Büyük Millet Meclisi Bakanlıklar'da açıldıktan sonra önemini kaybetmiş ve bir süre resmi bir iş yeri olarak kullanılmışsa da, sonradan tarihî geçmişi göz önünde bulundurularak aynen restore edilmiş ve 1983 yılında dışişlerine bağlı bir devlet konuk evine dönüştürülmüştür. Bahar, bu otelin her aşamasında gerek Ankara'da yaşayan gerekse İstanbul'dan gelen Yahudilerin görev aldığı belirtmiştir (Bahar, 2003, 88).

Beki Bahar, Atatürk'ün o yıllarda insanlar üzerinde bıraktığı saygın izlenime vurgu yaparak, onunla ilgili yakınlarından duyduğu bir hatırayı da bu arada nakleder:

Atatürk, ciddi liderlik özelliğinin yanı sıra, giyim kuşama, incelik ve soyluluk karışımı duruşu, davranışları, dans edişi, konuşmaları ile yerli ve yabancı herkesin beğenisini toplar, Ankara ve tüm toplum kişiliğinde yücelirdi. Pek çok kişinin o günlerden kalma unutulmaz anıları vardır. Atatürk, arkadaşım ve K. Seviğtekin

Paşa'nın torunu olan Meral'in adını, Ankara Palas'ta annesi Vedia Atamer hanım ile dans ederken önermişti (Bahar, 2003, 88).

Çarşı, Pazar ve Dükkânlar

Beki Bahar, Yenişehir'de oturmalarına rağmen otuzlu yıllarda çarşı, pazar ve yiyecek alışverişi için, şehrin eski bölümüne Taşhan ve Ulus'a gittiklerini söyler. Bulvar'dan Anafartalar'a dönen köşede yer alan büyük bakkaliye, goralı, rus salatası, tarama, çeşit çeşit salamlar, tütsülenmiş ve tuzlu balıklar satan tek şarküteridir. Anafartalar'ın arkasında, yangın alanında yapılan modern halde 'Balıkçı Sami' ve zerzevatçılar yer alır. Ayrıca buradaki zahire mağazalarından evin her türlü ihtiyacı karşılanabilmektedir. Sümerbank'ta halıdan kumaşa birçok tekstil ürününü bulmak mümkündür (Bahar, 2003, 110).

Ankara Yahudileri de, şehrin başkent öncesinde ve sonrasında, ticaretin birçok alanında varlıklarını göstermişlerdir. Özellikle Cumhuriyet'ten sonra iş imkânları arttığı için iş kurmak, tezgâh açmak için dışarıdan pek çok Yahudi gelip yerleşmiştir. Samanpazarı, Hamamönü, Atpazarı esnafı arasında peynircilik, basmacılık, elektrikçilik, gömlekçilik ve mefruşat işiyle uğraşan Yahudiler çoğunluktadır. O dönemde mum işi, berberlik, saat tamirciliği kâr getiren işlerdir. Kızılay'da ise Sakarya Caddesi otuzlardan beri gıda maddelerinin satıldığı bir sokaktır. Otuzlarda Atatürk Orman Çiftliği'nin ürünlerini satan büyük bir dükkân açılmış; burada satılan pastörize sütün, tereyağın, balın kalitesine İstanbul ve İzmir'den gelen misafirler hayran kalmışlardır. Kırklı yıllarda Ankara'da tek bir balıkçı dükkânı vardır. O da Ulus halindeki Balıkçı Sami'dir. Altmışlara doğru Sakarya Caddesi'nde iki balıkçı dükkânı açılır. Birini, haldeki Balıkçı Sami'nin gelini açmıştır. Açılış töreninde gelene geçene balık köftesinden hamsi çeşitlerine kadar lezzetli yemekler ikram edilmiştir. Bu tür bir açılış ve bedava ikram Ankara'da ilk kez görülmektedir. Halk taze ve ucuz balığı İstanbullulardan daha fazla tüketir hale gelmiştir. Karadeniz'den kamyonlarla balık gelmeye başlar (Bahar, 2003,111-114).

1937'de Kızılay'daki en büyük dükkân, Soysal Apartmanı'nın altında yer alan, Beki Bahar'ın babası Jak Morhaim'in ortak olduğu 'Ali Ercan ve Şeriki Kamyon ve Otomobil Acentesi'dir. Bu iş yeri, savaşın son yıllarında, beyaz eşya, züccaciye ve gümüş eşyalar satan bir dükkâna dönüşecektir. Kutlu Pastanesi'nin binasını İş Bankası satın almış ve banka şubesi olarak kullanmıştır. İş Bankası Yenişehir'de açılan ilk banka şubesidir. 1940'lara doğru, Atatürk Bulvarı'nda Ercan Apartmanı'nın altında Albert Ağlamaz, 'Güler Tuhafiye ve Aktariye' dükkânını açar. Bu dükkânın tam karşısında yer alan And Apartmanı'nın altında yer alan 'Akay Kitabevi' de o yıllarda açılmıştır. Savaş sonrası Yenişehir yeniden canlanmıştır. Altmışlı yıllarda Zafer Meydanı ile Kızılay arasında, bulvarın iki tarafında genç kuşaktan Yahudiler yeni dükkânlar açarlar. Bunlar genellikle konfeksiyon mağazalarıdır. Kızılay'a doğru sağ tarafta Edirneli Aşer Kalvo'ların Bebe Pazarı, Ankaralı Albert ve Moiz Çakır kardeşlerin 'Şık Düğme' adlı

mağazaları, Albert Ağlamaz'ın 'Güler Tuhafiye- Aktariye' mağazası, Samsunlu Bıçaçı kız kardeşlerin sipariş gömlek dikim mağazası, Yahudilerin ticarî faaliyetleri konusunda bir fikir vermektedir. Bıçaçı kardeşler devrin başbakanı Adnan Menderes'e de gömlek dikmişlerdir. Karşı tarafın en büyük dükkânlarından biri Bursalı Kemal Şenmelek'in açtığı 'Şen Triko'dur. Ayrıca Edirneli Kaya Özdamar'ın 'Bebe Konfeksiyon', Eli Levi- İzak Attias bacanakların 'Dekor Mefruşat', Ankaralı İzak Bahar'ın 'Serpil Triko' mağazaları da burada yer almaktadır. Bulvar Pasajı'nın girişinde Jak Siyalon'un, birinde terlik, diğerinde çanta sattığı ve sonradan mücevher dükkânına dönüşecek olan dükkânları yer alır. Bunların hemen yanında Bursalı Ziya Şenmelek'in manifatura, Albert Kohen'in tuhafiye dükkânı bulunmaktadır (Bahar, 2003,114-116).

Kültür ve Sanat kenti Ankara

Beki Bahar, konferanslar, sergiler, elçiliklerde kokteyller, kermesler ve kabul günleri ile yetmişlerin sanat ve kültür kenti Ankara'yı özlemle andığını söylemektedir. Bahar'a göre Ankara, bu özellikleri ile insanları eğitmiş ve benlik kazandırmıştır.

O yıllarda Ankara, hatırı sayılır kişilerin mekânlarında günlük olayların konuşulduğu, arada tarih, din gibi konuların da değerlendirildiği, kitap değiş tokuşu yapılan politik bir şehirdir. Beki Bahar, babasının Kızılay'ın karşısındaki Sosyal Apartmanı'nın altında, bir zamanlar otomobil acentesi olan züccaciye ve beyaz eşya dükkânında, özellikle akşam beş mesaisinden sonra uğrayan arkadaşlarıyla bu tür sohbetler yaptığını anlatıyor (Bahar, 2010, 82). Jak Morhaim'in Sosyal Apartmanı'ndaki dükkânının altında bir bölümde yer alan *Madam Marga Spor Salonu* ise 1935-1955 yılları arasında çocuk ve genç kızların spor yaptıkları önemli bir kurs yeridir (Bahar, 2003,107).

Ankara aynı zamanda bir tiyatro kentidir. Beki Bahar, Gençlik Parkı'nın içinde yer alan açık hava tiyatrosunda sahnelenen bir oyunu, İnönü'nün eşi Mevhibe Hanımefendi ile birlikte izlediklerinden gururla söz eder. Devlet tiyatrolarının ve özel tiyatroların oyunları, klâsik müzik konserleri, başkent Ankara'sında adeta bir okul gibi vazife görmüştür:

Altmış sonrası buradaki açık hava tiyatrosunda İstanbul'dan gelen Engin Cezzar-Gülriiz Sururi'nin oynadıkları 'Keşanlı Ali' oyununu, İnönü'nün eşi Mevhibe Hanımefendi ile birlikte en ön sırada yan yana izlemiştik. Devlet Tiyatrolarının ve ona bağlı Bale ve Opera'nın gösterileri ve daha sonra açılan, yerli ve yabancı ama kaliteli oyunlar sergileyen, kapalı gişe oynayan özel tiyatrolar birer okul gibiydiler. Konser salonunda cuma gecesi ve cumartesi sabahları tekrarlanan klâsik konserleri kaçırmazdık. Gece konserlerinde en ön sırada İsmet Paşa ve eşini görmek sanata verdiği önemi sergilediği için bizi mutlu ederdi (Bahar, 2003,109).

Ulus'ta Sümerbank'ın yanındaki 'Yeni Sinema' ise 1940'lara kadar Ankara'nın tek sinemasıdır. Yerlerin numarasız olduğu bu sinemada küçük ana kapıdan girmek ve yer kapmak büyük bir meseledir (Bahar, 2003,109). Otuzlu yılların sonuna doğru, Ulus Meydanı'nda faaliyet gösteren Hachette ve Akba kitabevlerinin varlığını öğreniyoruz. Bu tarihlerde Yenişehir'de kitabevi yoktur. Akay Kitabevi, kırklı yıllarda Atatürk Bulvarı'nda And Apartmanı'nın altında açılmıştır (Bahar, 2003, 111, 115).

Beki Bahar, Ankara'ya taşındıktan sonra sadece denizin özlemini duymaz. İstanbul'daki çocuklara hitap eden hareketli hayatı da özler. Otuz yedilerin modern yeşil temiz Ankara'sında İstanbul'da bulunan kültürel zenginliğin hiçbirisi yoktur: "Gülhane Parkı'ndaki çocuk bahçesi, Pazar sabahları götürüldüğüm kukla yok. Sirk yok... Tiyatro, Operet yok... Tepebaşı'nda İspanya İç Savaşı'ndan kaçmış dilber şarkıcı dansçıların milleti coşturdukları müzikli bahçe yok...Sokakta çiçek satan hiç yok...Ulus'ta bir tek çiçekçi dükkânı, Yenişehir'de çiçek satan yok. Bunlardan hiçbiri yok" (Bahar, 1995, 49). O dönemler Ankara'da bulunmayan kültürel zenginlikler arasında kitapçı dükkânları da yer alır:

Ankara'da o ilk yıl, denizden başka neyi özlemiş olabilirim? Ankara'da hiçbir börekçinin yapmadığı, Karaköy böreği mi? Yüksekaldırım'daki kiralık kitapları mı? Oturduğumuz Yenişehir'de bir tek kitapçı dükkânı yok. Elli kurşluk haftahığımın çoğu zaman bir iki kitap alabiliyorum Haşet veya Akba Kitapevi'nden. Tabii Ulus'a kadar yayan gidip gelerek. Daha sonra evimizin tam karşısında Akay kitapçı dükkânı açıldıysa da gene de her Cumartesi yaya Ulus'a gidiyorum... (Bahar, 1995, 52).

Temiz ve Yeşil Ankara

Beki Bahar'a göre, Ankara'ya değer katan bir özelliği de temiz caddeleri ve yeşil alanları ile bakımlı bir şehir olmasıdır. Yazar, o yıllarda Vali Nevzat Tandoğan'ın (1894-1946), uygulamaları ve renkli kişiliği ile Ankara'nın bir dönemine damgasını vurmuş önemli bir devlet adamı olduğunu belirtir. Onun valiliği döneminde Ankara oldukça temiz ve bakımlı bir kenttir:

Kırklarda Ankara her açıdan bir başkaydı. Atatürk Bulvarı, yavru çam ağaçları ile ayrılan ve Ulus'tan Bakanlıklar'a kadar uzanan çift şeritli yol, at kestanesi ağaçlarının gölgeleri altında tertemiz olurdu (...) Özellikle yaz günlerinde arazözlerle bazen iki kere yollar yıkanırdu (...) Yaz günleri Sağlık Bakanlığı ile Kızılay'ın ortasında kalan oturduğumuz Ercan Apartmanı'nın önünden, temiz giyimli bir Alman Hanım, kendi önde, iki küçük oğlu arkada yalınayak gider gelirlerdi. Pejmürde ya da kötü giysili kimseler görünmezdi. Bunu Tandoğan'ın yasakladığı söylenirdi. Kente yeni gelenleri de izlettirdiği bilinirdi. Kırklı yıllardan önce, babamın teyze oğlu bir iş takibi için Ankara'ya geldiğinde izlendiğini anlayınca, okul çantası biçimindeki evrak çantasında duran portakalın buna

neden olduğunu tahmin etmiş ve yol ortasında portakalı yiyerek izlenmekten kurtulduğunu anlatmıştı (Bahar, 2003, 78-79).

Beki Bahar, otuzlu ve kırklı yıllarda temiz havası bakımından solunum sıkıntısı çeken hastaların bile yaşamayı tercih edecekleri bir kent olan Ankara'nın, ilerleyen yıllarda artan nüfusu ile birlikte havasının ağırlaştığını ve adeta yaşanmaz bir kent haline geldiğini belirtiyor:

Çocukluğumda "Ankara Ankara güzel Ankara" şarkısını coşkuyla söylerken Ankara bütünüyle güzeldi. Nefes darlığı, astım gibi hastalıkları olanların gelip yaşamayı istediği kentlerdendi Bu çapta büyütülmeli miydi? (...) Bir zamanlar yeşillik alanları, meydanları, insan yoğunluğu açısından Washington benzeri bir kent olabileceği ümidini taşıyanlar vardı. Altmışlı yıllar sonrasında havasının çok ağırlaştığı, Çankaya tepesinden kentin üzerine havanın pis bir bulut gibi çöktüğü yıllarda başkent değişir, İstanbul şart diye düşünenler çıkmışsa da, doğalgaz vb. gibi tedbirlerle havası düzelmiştir (Bahar, 2003, 77-78).

Bahar, Ankara'nın gelişim sürecini gözleme imkânı bulmuş bir yazar; çocukluk, gençlik ve yetişkinlik yıllarında, kentin kültürel zenginliğinden istifade edebilmiş bilinçli bir birey olarak, 2000 yıllarda Ankara'nın durumunu değerlendirirken, kentin özellikle kalabalık yapısından kaynaklanan sorunları dile getirir:

O zamanın Ankara'sı da yani beni kendine aşık eden bir Ankara'ydı. Bambaşka. Üç beş sene evvel Ankara'ya tekrar gittim; inanın ağladım. Çünkü o Atatürk Bulvarı değişmiş; trafik meselesi, o güzelim dükkanlar gitmiş. Tam Zafer meydanının karşısında adamın biri makine koymuş, portakal suyu satıyor, millet kuyruğa girmiş falan. Yani, o eski güzel Ankara gitmiş. Biliyorsunuz ben Ankara tarihini yazdım. Yahudi tarihidir; ama Ankara tarihi ile paraleldir. Ankara kurulurken dediler ki, 'Şu kadar bin nüfusluk bir şehir olsun.' (...) Fakat bence şehir kötü yöne yayılıyor. Çankaya'ya doğru; halbuki oranın iklimi kötü. Keçiören'e doğru uzanması lazımdı. Ve çok büyütüldü. (Saral-Esen, 2007, 83).

Sonuç

Beki Bahar, mizacındaki yazma isteği ve bunu besleyen araştırma merakının itici gücüyle başta tiyatro olmak üzere çeşitli edebî türlerde eserler kaleme almıştır. Yazarın deneme yazıları ve anıları da, hem Türk hem Yahudi kültürüne ve edebiyatına vakıf olmanın sağladığı mukayeseli bakış açısının avantajı ile değerli tespitleri içerir. Beki Bahar'ın, Ankara tarihi, Ankara Yahudi toplumunun geçmişi ve kültürel uygulamalarını aktarırken ulaştığı bilgiler, bu alanlarda günümüze kadar ortaya konmuş bazı verileri temelinden değiştirecek kadar güçlüdür. Yazar, tarih konulu araştırma kitaplarını bile, kendi zengin yaşamının ve yakın çevresinden insanların anılarıyla canlı ve etkili bir şekilde okuyucuya sunmuştur. Ömrünün önemli bir

kısmını Ankara'da geçiren yazar, adeta bir 'kent tarihçisi' gibi, Ankara'nın otuzlu yıllardan seksenli yıllara kadar sosyal ve kültürel anlamda geçirdiği değişimi ve gelişimi, mekânlar ve insanlar üzerinden anlatmıştır. Bilgisinin ve hafızasının yetersiz kaldığı durumlarda geçmişi hatırlayan insan hazinlerinden yararlanmış; yazılı kaynaklara başvurmuştur. Kendi tabiriyle hayal gücünü frenleyerek gerçekleri yansıtmaya özen göstermiştir. "Kentler birçok şeyin bir araya gelmesidir: Anıların, arzuların, bir dilin işaretlerinin. Kentler takas yerleridir, tıpkı bütün ekonomi tarihi kitaplarında anlatıldığı gibi, ama bu değiş-tokuşlar yalnızca ticari takaslar değil; kelime, arzu ve anı değiş-tokuşlarıdır" (Calvino, 2019, 13). Beki Bahar, Ankara'nın sadece caddelerini, sokaklarını, yapılarını anlatmaz; onlara ruh veren insanlardan da söz eder. Evlenme adetleri, komşuluk ilişkileri, aileler, sıradan ailelerin büyük trajik sınavları bu anılara değer katar.

Kaynakça

- Bahar, Beki L. (1995). *Ordan Burdan Altmış Yılın Ardından*. İstanbul: Gözlem Yayınları.
- Bahar, Beki L. (2003). *Efsaneden Tarihe Ankara Yahudileri*. İstanbul: Pan Yayınları.
- Bahar, Beki L. (2010). *Bir zamanlar Çift Çarşısı*. İstanbul: Pan Yayınları.
- Bahar, Beki L. (2000). *Ne Kendi Tanır, Ne de Söz Edeni Vardır*. İstanbul: Gözlem Yayınları.
- Calvino, Italo (2019). *Görünmez Kentler*. (Çev. Işıl Saatçioğlu). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Özalp, M. Nazmi (2016). *Bir Başkent'in Anatomisi 1950'lerde Ankara*. (Haz. Halûk İmga). Ankara: İdealkent Yayınları.
- Saral, Sevilay ve Esen, Uluç (2007). "Beki L. Bahar ile Söyleşi". *Mimesis Dergisi*. Sayı:13, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.79-93.
- Ulusoy Tunçel, Ayşe. (2007). "Beki L. Bahar'ın Oyunları ve Oyun Yazarlığı". *Mimesis Dergisi*. Sayı:13, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları. 95-138.
- Ulusoy Tunçel, Ayşe. (2020). "Beki L. Bahar'ın Anılarında Ankara Yahudi Toplumunun 'Somut Olmayan Kültürel Mirası' ". *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 13 (32) 1406-1425.